

Johann Gottlieb Heineccius

HISTORIA IURIS
CIVILIS ROMANI AC
GERMANICI

Nachdruck der zweiten, überarbeiteten Auflage

Halle an der Saale 1740

mit einem Nachwort herausgegeben von
Hiram Kümper

Band 1:

Römische Rechtsgeschichte

HISTORIA IURIS CIVILIS ROMANI AC GERMANICI

Johann Gottlieb Heineccius

HISTORIA IURIS
CIVILIS ROMANI AC
GERMANICI

Nachdruck der zweiten, überarbeiteten Auflage

Halle an der Saale 1740

mit einem Nachwort herausgegeben von
Hiram Kümper

Band 1: Römische

Verlag Traugott Bautz

**Bibliografische Information Der Deutschen
Bibliothek**

Die Deutsche Bibliothek verzeichnet diese Publikation in
der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte
bibliografische Daten sind im Internet über
<http://dnb.ddb.de> abrufbar.

Verlag Traugott Bautz GmbH 99734 Nordhausen 2005
ISBN 3-88309-336-X

ILLVSTRISSIMO COMITI
DOM. HENRICO VI.

IVNIORIS STIRPIS COMITI

ET DOMINO RVTHENO,

DOMINO PLAVIAE, GRAITZIAE,
CRANICHFELDAE, SCHLEIZAE
ET LOBENSTEINII:

POTENTISSIMI DANIAE ET NORVE-
GIAE REGIS CVBICVLARIO,

COMITI AC DOMINO CLEMENTISSIMO
S. P. D.

IO. GOTTL. HEINECCIUS.

 On credo, **ILLVS-**
TRISSIME S. R.
I. COMES, TE,
qua es magnanimitate,
vel adspernaturum esse hunc

DEDICATIO.

libellum, vel hoc obseruantiae gratique animi monimentum indignum persona TVA existimaturum. Alia enim est indoles illustrissimae gentis TVAE, quae iam a multis saeculis vniuersae Germaniae eximia pietatis, virtutis, prudentiaeque exempla praebuit, quam vt TV, illo sanguine cretus, possis quidquam, quod ad ornandas litteras pertinere videatur, a TE alienum putare. Alia, multoque maior clementia TVA, quam vt me de litteris aliquando bene mereri cupientem, illius participem esse nolis. Plures iam circumacti sunt anni, ex quo TIBI

DEDICATIO.

vna cum illustrissimo fratre,
& illustrissimo LINARIAE
Comite Halae studiis operam
nauanti, plenoque gradu ad
praeclaram, qua iam emines,
doctrinam rerumque ciuiliū
intelligentiam enitenti, ego
tum hospes innotescere, TVIS-
que humanissimis frui collo-
quiis coepi. Quamuis vero ab
eo tempore TE, & grauiori-
bus magni REGIS negotiis
admotum, & ipsi Germaniae
nostrae ereptum iam pridem
mei memoriam deposuisse cre-
diderim: aliud tamen & litte-
ris ad me humanissime scriptis,
dum libello CELSISSIMO
DANICAE IVENTV-

DEDICATIO.

TIS PRINCIPIS consecrato viam ad palatium Regium munire non dubitasti, re ipsa testatus es, illumque clementissime exceptum esse, nunciasti. Quantopere litterae istae **TVAE** me, nescio quid metuentem, recrearint, quantumque ex ista humanitate **TVA** voluptatem ceperim, hic ipse libellus, qui iam multo, quam antea, auctior nitidiorque praelo exit, pro me testimonium perhibeto. Eum enim **TIBI, COMES S. R. I. ILLVSTRIS**SIME, **TVO** que Nomini ex veteri formula **DO, DICO, DEDICO**, ut si qua his litterulis perpetuitas spe-

DEDICATIO.

rari possit, perpetuum aliquod
exstet venerationis meae gra-
tique animi monumentum.
Suscipe itaque explicata fronte
litterarium hoc munusculum,
quumque aliud a mei ordinis
hominibus proficisci nequeat,
persuade TIBI, quaeso, TIBI
me simul me ipsum totum
consecrare, nullum abire pas-
surum diem, quin vota cum
pro TE, tum pro vniuersa
gente TVA illustrissima, con-
cipiat, quam vt DEVS op-
timus maximus ad illum vsque
decretorium diem, qui hoc
hauriet aeuum, saluam floren-
tissimamque Germaniae nostrae
seruare velit, flagrantissimis

DEDICATIO.

precibus, quoad viam, exoptabo. VALE, COMES S. R. I. ILLVSTRISIME, & res TVAS feliciter gere. Halae ipfis Id. Martii anni Dionysiaci MDCCXXX.

LECTORI BENEVOLO

S. P.

uae mihi hunc adornandi libellum octavo abhinc anno fuerit occasio, AMICE LECTOR, quamque paene praecipiti festinatione ille a me tunc in chartam coniectus sit, ex ea, quam primae editioni praemisi, praefatione, satis, ut opinor, perspexeris. Non potui ergo non tum vereri, ne ea scriptione satisfacisse videar quam paucissimis, iique saltim, quibus nihil, nisi quod eximia quadam cura scriptum perpolitumque sit, placere solet, perfectius quid atque elegantius sint a me desideraturi. Quam enim ea sim tenuitate ingenii, ut & si adnitar, omnesque animi nervos intendam, vix quidquam, quod oculis tuis dignum videatur, proferat: quanto minus mihi sperare licuit, subitaneum

P R A E F A T I O.

hoc & vix satis praemeditatum opusculum ulli viro docto, maxime in tam ubere, quem saeculum nostrum vidit, talium librorum prouentu esse placiturum? Enimuero multo aliter, quam metueram, res accidit. Tantum enim abest, ut Hecyrae Terentianae fato explosus sit hic libellus, ut tametsi auditorum tantum vsibus initio destinatus tamen & extra academiae nostrae pomeria inuenerit lectores, & distractis paene diuenditisque exemplaribus omnibus, noua eaque nitidior editio iam pridem flagitari coeperit. Cur ea non prius prodierit, illi norunt, quibus bibliopolarum res paullo sunt perspectiores. Demum tamen moras omnes, egregii publici studio ruperunt viri integerrimi IO. & HERM. VERBEEKII, qui alieni ab execrabili illo libellos alienos furtim recudendi consilio, cum priore bibliopala ita com-

P R A E F A T I O.

posuerunt rationes, ut ei iure recu-
dendi hanc iuris historiam ultro ce-
dere non dubitarit. Quum ergo hi
operis redemptores nullis sibi parcen-
dum ducerent sumtibus, ut & splen-
didissimis typis chartaque prodiret in
lucem: debere ego hoc mihi visus sum
lectoribus aequis, ut, qui antea im-
perfectum illud opusculum tam aequo
animo tulerunt, ii iam aliquid si non
perfectius, at accuratius tamen lima-
tiusque a me accipiant. Itaque tot
licet occupationibus distractus, infir-
maque valetudine prope oppressus, me
recensendo huic libello accingo, mul-
ta, quae deesse videbantur, suppleo,
quaedam nouis veterum testimoniis
firmo, quaedam, ut sit, emendo
ac muto, idque tanto studio, ut si
quis opus hoc nouum esse crediderit,
eum ego non aberraturum a vero ef-
se existimem. Fecerimne operae pre-
tium, tuum, BENEVOLE LEC-

P R A E F A T I O.

TOR, erit iudicium. Me certe noua haec opera nauata iurisprudentiae maximopere delectauit, ut adfirmare possim, illam mihi & curas, quibus tum excruciar plerasque, absterfisse, & ad amissas difficili morbo vires recuperandas firmandasque mirifice profuisse. Ceterum ne sic quidem dubito, quin alii eandem rem acturo permagnum reliquerim spicilegium. Experiundo enim didicisse mihi videor, nullam esse difficiliorem veteris historiae partem, quaeque pluribus egeat, paucioribusque instructa sit subsidiis, quam historiam iurisprudentiae. Siue enim veterum rerumpublicarum, siue ecclesiae Christianae res & fata quis scribere constituerit, tot exstant incorrupta veteris aeni monumenta, ut se copia fere inopem reddi animaduertat. At quis, quaeso, veterum vel ad historiam iuris scribendam, vel

P R A E F A T I O.

*vitae iureconsultorum enarrandas ad-
pulit animum? Quotusquisque tot
doctorum hominum, qui reipublicae
Romanae annales accuratissima in-
dustria condiderunt, ea quae ad cr-
tem nostram pertinent, non obiter
attigit? Solus fere DIONYSIUS
HALICARNASSENSIS ea, quae
de iure & legibus, earumque inter-
pretatione observatu digniora esse a-
nimadvertibat, diligentius videtur
persequutus. Sed inviderunt nobis
fata maximam operis incomparabilis
partem, ut, quae ab anno ab V. C.
CCCXII. acciderunt, hodie fere scia-
mus iuxta cum ignarissimis. Livi-
us enim, & si qui alii res Romanas
tradiderunt, res potius bello praecla-
re gestas, quam quae circa leges
evenerint, memoriae prodiderunt,
& si quid de his quoque memo-
rant, illas, quae ad rem publicam
pertinere viderentur, quibusque tam-*

P R A E F A T I O.

quam seditionum flabellis populum agitabant Tribuni plebis, paullo diligentius descripserunt, plerisque, quae ad ius priuatum amplificandum perlatae fuerant, vel praetermissis, vel leui saltim brachio tactis. Plura eius generis, eaque praeclara procul dubio in tot libris suis obseruauerant. veteres iureconsulti, qui, si exstarent integri, non magnopere fortassis laboraremus. Sed hos quoque siue Triboniani industria, siue illaetabili quodam artis nostrae fato amissimus, ut pro instructissimo adparatu & ferculis delicatioribus, hodie reliquiis duntaxat, tamquam parasi, perfruamur. Solum POMPONI fragmentum nobis seruaui Tribonianus, si seruatam dici potest, quod nobis ubique, ut videtur luxatum, mutilatumque superest. Saltim plura ac pleniora non scripserunt iureconsultum, nemo sibi terrere persuaserit, nisi simul totum encheridii libellum

P R A E F A T I O.

duabus tribusue plagulis constitisse, velit existimare. Ita fere omnia interciderunt, ex quibus veteres, quorum aetas in beatiora saecula inciderat, iuris originem, progressum, fata, legum auctores, eorumque finem ac consilia, edictorum, senatusqueconsultorum aetatem, iurisconsultorum vitam, ac quae eorum in iurisprudentiam existiterunt, merita, discere potuerunt. Facent hodie tot excellentissimi ingenii viri paene omnes illacrymabiles & obruti multa nocte, quia carent vate sacro, & si dicendum, quod res est, nondum iuris historiam, sed eius paucissima squalidaque rudera, post tot eruditissimorum virorum lucubrationes, habemus. Sed quaecumque istud sit, quod in communi tot veterum monumentorum naufragio interitum evasit, aequi profecto bonique consulendum, & quidquid vel in veterum annalibus, vel in ipsis libris nostris, de iu-

P R A E F A T I O.

*ad locupletandam pulcherrimam hanc
historiae partem uterentur. Jam in-
numera viderat CONRINGIVS;
(quid enim scire quisquam vellet,
quod docere non posset ingenium is-
tud sine exemplo maximum?) at
sexcentis qui post eum e situ & pulue-
re in lucem protracti sunt, rerum
Germanicarum scriptores, innumera-
que, quae postea prodierunt diploma-
ta, ille non viderat. Ex quibus sa-
ne permulta suppleri posse a viris
doctis, quae in opere illo CON-
RINGIANO desiderantur, facile
intelligitur. Ipse sane, cui per alia
negotia non tantum fuit otii, ut
ivem per omnes Germanorum anna-
les, omnesque veteres chartas & di-
plomata perlustrarem, plura tamen
huius industriae specimina in brevi
hoc opusculo mihi videor dedisse,
neque dubito, quin multo plures eius-
dem generis observationes colligi pos-*

P R A E F A T I O.

*sint ab iis, qui vel maiore instructi
adparatu, vel otio magis abundan-
tes, vel feliciores ingenio praediti stu-
dium, industriamque ad illustrandam
patrii iuris historiam conferent. Qui-
bus si me mea hac scriptione veluti
igniculos quosdam iniecisse animad-
vertero; nae ego mihi operae fecisse
pretium uberrimumque lucubrationum
fructum cepisse videbor. Interea,
dum alii meliora dederint, utere
meis, tuamque benevolentiam, quae
mibi & senescenti paullatim ad quid-
libet in reipublicae litterariae com-
modum conandum incitamento erit,
mibi integram, quaeso, conserva,
atque illibatam Vale, LECTOR
BENEVOLE. Ha'ae prid. Id.
Mart. MDCCXXX.*

PRAEFATIO

Primae editioni praemissa.

QUod plerosque facere animadvertimus, qui praefationes scribunt, ut vel rerum, quas explicant, utilitatem ac praestantiam verbis ornatissimis commendent, vel vino alioquin minus vendibili veluti hederam suspendant: eorum ego hic nihil facere constitui. Quemadmodum enim incredibilem HISTORIAE IVRIS utilitatem factis perspiciunt harum rerum intelligentes, eamque reipsa experiuntur quotidie: ita apud imperitos & veteris barbariei statores frustra verba facerem, neque ulli mortalium tantum est flumen ingenii, tanta scribendi dicendique vis ac copia, ut his hominibus, vel ad ipsum elegantiorum litterarum nomen cohorrescentibus, non dicam persuadere, sed verosimile tantum facere possit, earum ullam in iurisprudentia utilitatem esse. Et sane qui fieri posset, ut illi harum deliciarum suavitatem salubritatemque percipiant, qui quotidie carduelibus sentibusque

P R A E F A T I O.

vescuntur, asperumque illum victum calceatis istis dentibus suis facillime subigunt? Quare quum & rem in se commendatissimam verbis extollere, superuacuum; & furdis narrare fabulam, molestissimum videatur: de vtilitate praestantiaque huius studii, vt praediximus, iam non differemus, sed instituti tantum nostri rationem reddemus iis, quibus nos, nostraque studia, vigilias ac labores probari quam maxime cupimus.

Placuit nuper REGI nostro longe clementissimo, vt, relicta illustri Viadrina, in Fridricianam hanc celeberrimam me conferrem, docendique munus, quo iam olim ibi non sine fructu studiosae iuuentutis perfunctus fueram, postliminio obirem. Parui ego, prout decet, OPTIMI PRINCIPIS voluntati, & quamuis nouam illam migrationem, decliui iam aetate, quantum fieri potuit, deprecarer, eiusque taedio condiciones splendidissimas, a REGIBVS ac REBVSPUBLICIS potentissimis mihi propositas, aliquoties repudiaffem, Halam tamen familiam ac supellectilem transtuli, ope-